

خلاصه‌ای از اقدامات انجام شده برای بازسازی دارالفنون (بعد از انقلاب اسلامی)

● ابوطالب حافظی* ● غلامرضا حمیدزاده

نخستین بازسازی دارالفنون

زمانی که عمر دارالفنون به ۸۰ سال رسید فرسودگی ناشی از مرور زمان و بعضاً نموربودن اتاق‌های درس ناراضیتی شاگردان و اساتید را به دنبال داشت. به گونه‌ای که در ۱۳۰۵ وقتی که تدین، وزیر معارف جهت بازدید از دارالفنون بدانجا رفت، با خیل معترضان دانش‌آموزی مواجه شد. در آن روز یکی از دانش‌آموزان به نام نصرت‌الله کاسمی که در سخن‌گفتن زبان‌آور بود و بعدها پزشک، شاعر و ادیب شد به زیبایی مسائل و مشکلات مدرسه از جمله تاریک و مرطوب‌بودن اتاق‌ها را برشمرد و وزیر هم قول مساعد داد تا اقدامی نماید ولی در زمان وزارت وی هیچگونه اتفاقی نیفتاد تا اینکه در ۱۳۰۸ شمسی، در زمان وزارت اعتمادالدوله دستور تجدیدبنای دارالفنون داده شد. نیکلای

* مدیر سابق مدرسه تاریخی، موزه و گنجینه دارالفنون

نیویج مارکف مهندس روسی که به تبعیت ایران درآمده بود مأمور نقشه‌کشی بنا شد و عمارت جدید از سوم مهرماه ۱۳۱۳ شمسی مورد بهره‌برداری قرار گرفت. مراسم گشایش مدرسه توسط محمدعلی فروغی، نخست‌وزیر وقت در تالار جدید دارالفنون برگزار شد- در آن زمان وزیر وقت علی‌اصغر حکمت بود- هم‌چنین بنایی برای «صحیة مدارس» در ضلع شرقی مدرسه دارالفنون احداث شد. این ساختمان در دو طبقه به مساحت ۵۰۰ مترمربع به مهندسی سموئیل سعید و معماری حاجی‌خان مصفایی‌شیرازی در مدت ۶ ماه ساخته شد. صحیة مدارس در روز چهارشنبه ۲۲ بهمن ۱۳۱۴ شمسی با حضور هیئت‌وزیران و برخی نمایندگان مجلس گشایش یافت.

دبیرستان دارالفنون تا سال ۱۳۶۳ به فعالیت خود ادامه داد و پس از آن به عنوان مرکز تربیت معلم و مدتی به عنوان مرکز آموزش عالی ضمن خدمت فرهنگیان مورد بهره‌برداری قرار گرفت. سازمان میراث فرهنگی در تاریخ ۱۱/۶/۱۳۷۵ تحت شماره ۱۷۴۸ با توجه به ویژگی‌های ذیل مدرسه دارالفنون را در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رساند:

۱. قدمت تاریخی
۲. به عنوان سمبل و مظهری از پیشینه آموزش نوین در ایران
۳. محل تحصیل بسیاری از شخصیت‌های برجسته علمی، فرهنگی، سیاسی معاصر
۴. پیشینه معماری نوین و مدرن و تاریخچه شهرسازی جدید ایران

اقدامات مرمتی بنای مدرسه دارالفنون از سال ۸۵-۸۲

♦ تعمیر و مرمت خرپای چوبی زیرشیروانی سقف مدرسه دارالفنون

تمامی خرپاهای زیرشیروانی بازبینی و تقویت و در نهایت با مواد شیمیایی و طبیعی آفت‌زدایی شد تیرها عمدتاً در قسمت انتهایی دچار پوسیدگی شده بودند از این رو قسمت از بین‌رفته آنها تعویض و با الوارهایی که بطور عمودی قرار می‌گرفت از دو طرف تقویت شد.

♦ مرمت شیروانی‌های سقف مدرسه دارالفنون

سقف شیروانی کل مدرسه به طور کامل بازبینی و مرمت گردید. کلیه آبراه‌ها و ناودان‌ها و مسیرهای آب باران که آسیب دیده بود اصلاح شد و کلیه ورق‌هایی که کاملاً از بین رفته بود تعویض و الباقی ورق‌ها با پوششی از ایزوگام ایزوله شد.

♦ مرمت دیوار بدنه خارجی و شمالی مدرسه دارالفنون

دیوار بدنه ضلع شمالی بر اثر ترک برداشتن آجرها در قسمت تحتانی از بین رفته بود که تقریباً تا نیمه ارتفاع دیوار آجرها تعویض و مجدداً بندکشی گردید. در قسمت‌هایی نیز که دیوار به طور کامل از پوشش داخل جدا شده بود اصلاح و مرمت شد، در مرمت

بدنه دیوارها به‌گونه‌ای عمل شد که اولاً از آجرهای همسان و مرغوب استفاده شود و ثانیاً در فاصله هر چهار رج، آجر، به صورت کله‌ای با دیوار اصلی قفل و بست گردد.

♦ ایجاد کانال رفع رطوبت در چهار طرف حیاط مدرسه دارالفنون

در قسمت حیاط مرکزی و اصلی دارالفنون، دورتادور دیوار، چهار طرف حیاط زهکشی و کانال رفع رطوبت ایجاد گردید تا رطوبت ناشی از باغچه‌های مجاور، دیوارها را از بین نبرد. نفوذ رطوبت آب‌های سطحی باعث پوسیدگی قسمت‌های تحتانی دیوارها شده بود، لذا احداث کانال رفع رطوبت قبل از مرمت دیوارها کاملاً ضروری بود. (کانال در عمقی در حدود ۹۰ سانتی‌متر و عرض ۶۰ سانتی‌متر ساخته شد)

♦ کف‌سازی حیاط مدرسه دارالفنون

کل کف حیاط مرکزی و باغچه‌ها مجدداً با آجر چهار گوش کف‌سازی گردید و به شکل اولیه آن بازگردانده شد.

♦ تأمین سیستم روشنایی حیاط مرکزی مدرسه دارالفنون

کلیه سیم‌کشی‌های کف انجام شده و آماده نصب چراغ روشنایی است.

♦ بازسازی حیاط شمالی مدرسه دارالفنون

حیاط ضلع شمالی دارالفنون که طی دوره‌های گذشته به عنوان حیاط دبیرستان در زمان پهلوی دوم و اوایل انقلاب اسلامی پر شده و کف حیاط به میزان یک متر بالا آمده بود با خاک‌برداری از کل حیاط، به کف قبلی برگردانده و تسطیح و آماده کف‌سازی گردید.

♦ مرمت و بازسازی چارچوب‌های چوبی درها و پنجره‌های مدرسه دارالفنون

کلیه چارچوب در و پنجره‌های طبقه همکف و اول مرمت گردید و پنجره‌هایی که کاملاً از بین رفته بود طبق طرح قبلی بازسازی شد. پنجره‌های فلزی نصب‌شده حذف و پنجره‌های چوبی جایگزین آن شد.

♦ مرمت و احیای ساختمان شمال مدرسه دارالفنون

پاکسازی ساختمان ضلع شمالی دارالفنون از کلیه دیوارهای الحاقی و مرمت شیروانی آن به طور کامل انجام و بازسازی ناودان‌های آب باران آن صورت گرفت.

♦ طراحی و اجرای ایوان برای ساختمان شمالی مدرسه دارالفنون

طراحی و ساخت ایوان برای ساختمان ضلع شمالی شامل حفر فونداسیون و شناژ و بتون‌ریزی، ستون‌گذاری، تیرریزی و پوشش سقف ایوان، پوک‌ریزی و کلیه عملیات سقف تا انتها، طبق طرح و ناماسازی سنتی با آجر قزاقی.

اقدامات مرمتی سال ۸۸-۸۵

◆ حذف الحاقات

کلیه ساختمان‌هایی که فضای اصلی ساختمان را مخدوش نموده و طی دوره‌های مختلف بهره‌برداری به بنا اضافه شده بود شناسایی و حذف گردید شامل:

◆ **آشپزخانه.** این ساختمان دو طبقه در ضلع غربی مدرسه دارالفنون در چند دهه اخیر احداث شده بود و به عنوان آشپزخانه مورد استفاده قرار می‌گرفت.

◆ **سردخانه.** ساختمان کوچک سردخانه جهت نگهداری مواد غذایی مصرفی آشپزخانه احداث شده بود، این سردخانه که در مجاورت آشپزخانه و در ضلع غربی مدرسه بود در فضایی در حدود ۲۵ مترمربع و در یک طبقه ساختمان که داخل آن تأسیسات یخچال و سردخانه قرار داشت واقع شده بود.

◆ **سرویس بهداشتی.** ساختمان سرویس بهداشتی که در ضلع غربی حیاط شمالی قرار داشت و در زمان بهره‌برداری از دارالفنون به عنوان دبیرستان احداث شده بود، شکل ظاهری نمای بیرونی ضلع شمالی مدرسه را تحت‌الشعاع قرار داده و مخدوش کرده بود.

◆ **موتورخانه.** ساختمان موتورخانه در ضلع شرقی بنای دارالفنون و در حدفاصل ساختمان اداری و مدرسه احداث شده بود و جهت تأمین آب گرم مجموعه مورد استفاده قرار می‌گرفت. تأسیسات موتورخانه در سال‌های اخیر فرسوده و غیرقابل استفاده شده و ریزش آب از قسمت‌های مختلف آن موجب خدشه‌دار شدن نمای ضلع شرقی شده بود.

♦ بررسی، مطالعه و مرمت دیوار بدنه شرقی مدرسه دارالفنون

یکی از قسمت‌های بنای دارالفنون که به شدت آسیب دیده و فرسوده شده بود و احتمال ریزش آن وجود داشت و می‌بایست هرچه سریع‌تر مرمت شود دیوار بدنه شرقی مدرسه بود و علت آسیب وارده به این قسمت از مدرسه احداث سکو در پشت آن بود که در مقطعی از زمان در آنجا سرویس دستشویی وجود داشت و دیگری احداث موتورخانه در مجاورت آن بود. برای مرمت و مطالعه این قسمت از بنا ابتدا اندود دو طرف بنا پاکسازی و الحاقات آن حذف گردید و در مرحله بعدی بخش‌هایی که فرسوده شده بود شمع‌کوبی، استحکام‌بخشی و نهایتاً بازسازی شد. زیر سر تیرهای چوبی و فلزی سقف در دو طبقه تیرآهن گذاشته و به تیرآهن‌های سقف اتصال و جوش گردید.

♦ مرمت و استحکام بخشی ایوان ورودی

ایوان ورودی اصلی مدرسه که طی سالیان متمادی گذشته دچار آسیب‌دیدگی شده بود و در حال از بین رفتن بود مرمت گردید. کاشی‌های معرق ایوان به طور کامل مرمت و کاشی‌های شکسته و در حال ریزش تعویض و مرمت شد. کاشی‌های معرق که در طی سالیان شکسته و یا ترک برداشته و ریخته شده بود نیز با کاشی هم‌رنگ جایگزین شد و در نهایت با بندکشی کلیه کاستی‌ها مرمت و اصلاح گردید.

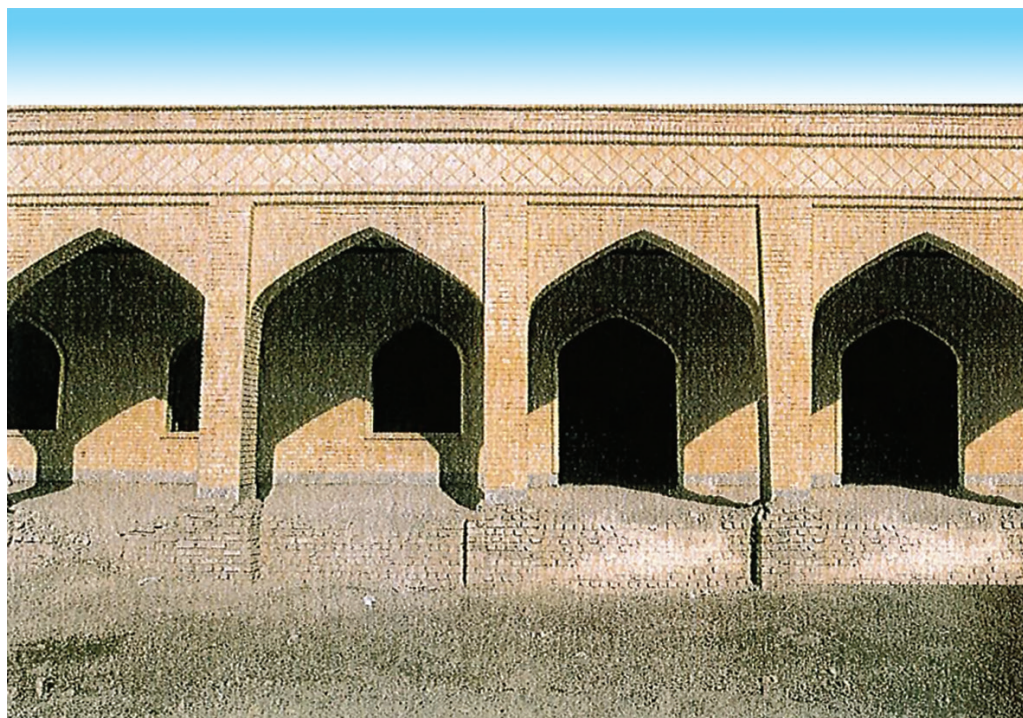
دیواره ایوان، رنگ‌برداری و از کلیه الحاقات اضافی نما پاکسازی و مرمت گردید. رنگ‌های روی ستون‌های سیمانی نیز برداشته و یا مرمت شده‌اند، پایه ستون و سرستون ۲ عدد ستون ایوان، به وضع اولیه برگردانده شد، همچنین کلیه آجرهای نمای ایوان شستشو و تجدید بندکشی شد و رنگ اصلی آجر که در مجاورت آلودگی خیابان و شهر به تیرگی گراییده بود به رنگ اصلی برگردانده شده.

کاشی سردر هفت‌رنگ با عنوان «توانا بود هر که دانا بود» که بر اثر مرور زمان به طور کامل از بین رفته بود و امکان مرمت نداشت جمع‌آوری گردید و با همکاری کاشی‌کاران خبره اصفهانی با استفاده از طرح قبلی به شکل جدید ساخته و نصب گردید.

حفاری و پژوهش فضای هشتی ورودی و اطاق‌های قسمت جنوبی آن. مرمت، پاکسازی و شستشوی نمای خارجی دیوار ضلع شرقی مدرسه دارالفنون. بدنه خارجی مشرف به خیابان ناصر خسرو که بر اثر عوامل انسانی نظیر شعارنویسی، میخ‌کوبی، کابل‌کشی و مداخلات دیگر و عوامل آلودگی هوا وضع آشفته‌ای به خود گرفته بود ابتدا پاکسازی و سپس مرمت و شستشو گردید.

پاکسازی و احیای فضای سبز حیاط مرکزی مدرسه دارالفنون. فضای واقع در حیاط مرکزی به علت سال‌ها بی‌توجهی و رویش درختان وحشی نظیر درختان توت، عرعر، زبان‌گنجشک، انجیرهای خودرو و وحشی به وضعی درآمده بود که امکان رفتن از یک طرف حیاط به طرف دیگر به‌سختی صورت می‌گرفت. از این‌رو فضای سبز این حیات پاکسازی و احیا شد.

مقاوم‌سازی سالن نمایش

سازمان نوسازی و تجهیز مدارس با توجه به هماهنگی و مجوزی که از سازمان میراث فرهنگی حاصل شد از سال ۸۸ تاکنون، جهت مقاوم‌سازی سالن نمایش اقداماتی به شرح ذیل انجام داده است:

- ◆ مقاوم‌سازی پی ساختمان، مقاوم‌سازی دیوارهای سالن به صورت شات‌کریت.
- ◆ مرمت و تقویت خرپاهای چوبی سقف سالن، دفع رطوبت در کف تالارها.
- ◆ مرمت دیوارهای تالار شرقی (دیوارها ترک خورده بودند)، پوشش سقف‌ها با ورق گالوانیزه طرح قدیم، پوشش زیر سقف به صورت رابیز.
- ◆ عملیات سفیدکاری و انجام عملیات گرمایشی از کف.

گفتنی است که در خصوص چگونگی مرمت، مقاوم‌سازی مدرسه دارالفنون، کارگروهی با ترکیب نمایندگان سازمان میراث فرهنگی کشور، سازمان نوسازی و تجهیز مدارس، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش تشکیل شد و طرح‌های تهیه شده از سوی شرکت‌های مشاور سازمان نوسازی و تجهیز مدارس و سازمان میراث فرهنگی کشور در کارگروه بررسی شده را دستور به انجام می‌دهد.

اقدامات انجام‌یافته از سال ۱۳۹۲ تاکنون

- ◆ بازسازی، نوسازی و راه‌اندازی سالن آمفی‌تئاتر دارالفنون با گنجایش بیش از ۳۰۰ نفر برای برگزاری همایش‌های بزرگ بین‌المللی و ملی با تجهیزات حرفه‌ای کامل ضبط و پخش صدا و تصویر با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و سازمان تجهیز و نوسازی مدارس و میراث فرهنگی کشور
- ◆ بازسازی و راه‌اندازی سالن کنفرانس در جنب سالن آمفی‌تئاتر با ظرفیت بیش از یکصد نفر با تجهیزات کامل حرفه‌ای جهت پخش و ضبط صدا و تصویر ویژه برگزاری نشست‌ها و کارگاه‌های علمی و تخصصی
- ◆ بازسازی محوطه حیاط و فضای سبز.
- ◆ راه‌اندازی کتابخانه مرکزی دارالفنون.
- ◆ برپایی نمایشگاه از اقدامات مرمتی، نمایش عملکرد مدرسه دارالفنون از منظر تصاویر و همچنین نمایشگاه معماری.
- ◆ راه‌اندازی کتاب‌فروشی دارالفنون به منظور عرضه خدمات فرهنگی.
- ◆ رنگ‌آمیزی و بهسازی ساختمان اداری دارالفنون با همکاری و مساعدت معاون پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش.
- ◆ راه‌اندازی سایت دارالفنون.

راه‌اندازی سالن‌های ویژه

مدرسه دارالفنون قصد دارد مشاهیر، فرهیختگان و افرادی را که به هر نوعی با دارالفنون در طی ادوار گوناگون مرتبط بودند معرفی کند. علاوه بر آن ادوات، تصاویر، کتب درسی و آموزشی که در مدرسه موجود بود، به نمایش گذاشته شود. همچنین نمایش مجسمه امیرکبیر، تندیس‌های افراد شاخص، مشاهیر و فرهیختگانی که به نوعی با دارالفنون ارتباط داشته‌اند به همراه زندگی‌نامه علمی افراد، در این سالن ۲۴ خانه با توجه به کارکرد مدرسه دارالفنون پیش‌بینی شده است که به شرح ذیل می‌باشد:

۱. خانه مدرسه	۲. خانه وزیران
۳. خانه مدیران	۴. خانه معلمان
۵. خانه معلمان بیگانه	۶. خانه ترجمه
۷. خانه کتاب و کتابخانه	۸. خانه موسیقی
۹. خانه ورزش	۱۰. خانه جغرافی
۱۱. خانه نقاشی	۱۲. خانه روزنامه
۱۳. خانه بهداشت	۱۴. خانه دانش‌آموختگان
۱۵. خانه نمایش	۱۶. خانه فیلم

↑ سالن آمفی تئاتر

۱۷. خانه نظام	۱۸. خانه عکاسی
۱۹. خانه چاپ	۲۰. خانه داستان‌نویسی
۲۱. خانه شعر	۲۲. خانه پژوهش
۲۳. خانه امیرکبیر	۲۴. خانه طب.

فضای اداری

محوطه‌ای شامل مدیریت، روابط عمومی، موزه‌داری و انفورماتیک می‌باشد. همچنین در نظر است رستوران یا چایخانه در فضای باز و حیاط دارالفنون استفاده شود و سالن‌های نمایش دارالفنون برای برپایی همایش‌های فرهنگی، هنری، آموزشی و تربیتی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

راه‌اندازی پایگاه اینترنتی دارالفنون (www.daralfonoon.ir)

- ♦ پایگاه اینترنتی با اهداف ذیل راه‌اندازی شده است:
- ♦ آشنا کردن مخاطبین با تاریخچهٔ مدرسهٔ دارالفنون.
- ♦ ایجاد بایگانی اینترنتی مقالات مربوط به دارالفنون و تاریخچهٔ تعلیم و تربیت در مطبوعات سه دوره.
- ♦ کتاب‌شناسی دارالفنون.
- ♦ اطلاع‌رسانی در مورد فعالیت‌های انجام شده و برنامه‌های در دست اجرا.
- ♦ معرفی چهره‌های ماندگاری که به نحوی با مدرسهٔ دارالفنون مرتبط بودند.
- ♦ راه‌اندازی فصل‌نامهٔ گنجینهٔ دارالفنون در زمینهٔ تاریخ آموزش و پرورش نوین ایران.

قسمت‌های مختلف پایگاه:

۱. تاریخچه	۲. چهره‌های ماندگار
۳. دارالفنون در آینهٔ مطبوعات	۴. کتاب‌شناسی
۵. مجلهٔ دارالفنون	۶. مصاحبه‌ها
۷. دارالفنون در آینهٔ اسناد و تصاویر	۸. اخبار و اطلاعیه‌ها.

